Suomen kestävän kehityksen toimikunta 17.10.2007
Pääsihteeri Sauli Rouhinen

Hallitusohjelman kestävän kehityksen linjauksen toimeenpano-ohjeistus

Vanhasen II hallituksen ohjelmassa on linjattu: "*Valtionhallinto velvoitetaan ja kuntia kannustetaan laatimaan toimintaansa liittyvät kestävän kehityksen ohjelmat*" ja "*Vuonna 2006 hyväksytty kansallinen kestävän kehityksen strategia toimeenpannaan hallinnonalojen yhteistyönä. Kestävän kulutuksen ja tuotannon ohjelma toteutetaan.*"

Toimeenpano-ohjeisto kattaa neljä tavoitekokonaisuutta:

1. Ministeriöiden ja niiden alaishallinnon johto sitoutuu kestävän kehityksen edistämiseen omilla hallinnonaloillaan; Kestävän kehityksen linjaukset sisällytetään sektori- ja alaishallinnon strategioihin ja ohjelmiin;
2. Kuntia kannustetaan laatimaan kestävän kehityksen ohjelmat ja sisällyttämään kestävän kehityksen linjaukset kuntastrategioihin sekä verkostoitumaan paikallisesti ja alueellisesti;
3. Julkisen hallinnon organisaatiot toteuttavat kestävää kehitystä omissa arkitoiminnoissaan sekä työ- ja toimintaympäristössään;
4. Hallitusohjelman linjauksen toimeenpanon arviointi ja seuranta järjestetään, samoin toimeenpanon vaikutusten ja kustannusten/säästöjen arviointi ja seuranta pidemmällä tähtäimellä.

<u>1) Ministeriöiden ja niiden alaishallinnon johto sitoutuu kestävän kehityksen edistämiseen omilla hallinnonaloillaan; Kestävän kehityksen linjaukset sisällytetään sektori- ja alaishallinnon strategioihin ja ohjelmiin;</u>

- **Kansallisessa kestävän kehityksen strategiassa** *Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi (Valtioneuvoston kanslia, kesäkuu 2006)* teemoja on lähestytty kautta linjan integroidusti taloudellisen kestävyyden, ympäristövaikutusten sekä sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta, mikä edellyttää myös sektorihallinnonaloilta ja kunnilta strategian kokonaisvaltaista tarkastelua. Tavoitteena on, että ministeriöiden ja niiden alaishallinnon johto sekä eri sektoreilla toimivat viranhaltijat sitoutuvat strategian visioon, tavoitekehikkoon, periaatteisiin sekä poliittisiin linjauksiin kaikilta keskeisiltä teema-alueilta ja muodostavat näkemyksen niiden merkityksestä oman toimintansa kannalta. Kansallisessa kestävän kehityksen strategiassa esitetyt kestävän kehityksen periaatteet ja tavoitteet sisällytetään myös ministeriöiden alaishallinnon tulosohjaukseen ja muihin ohjausjärjestelmiin. (ks. *www.ymparisto.fi/kestavakehitys* > *Kansallinen kestävän kehityksen strategia*)

- Myös **Kansallisen kestävän kulutuksen ja tuotannon ohjelman** *Vähemmästä enemmän ja paremmin (KULTU, 2005)*, erityisesti sen luvun *10. Julkinen sektori esikuvaksi* tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset ovat keskeisiä kestävän kehityksen edistämisessä valtionhallinnossa ja kunnissa. KULTU-ohjelman mukaan julkisen sektorin tulee toimia esimerkkinä edistämällä ekologisesti ja sosiaalisesti kestäviä valintoja (ks. *www.ymparisto.fi* > *Ympäristönsuojelu* > *kestävä kulutus ja tuotanto).*

- **Kestävää kehitystä edistävässä kasvatuksen ja koulutuksen strategiassa** (2006) puolestaan linjataan, että kestävä kehitys tulee saada painopistealueeksi opetusalaa ja varhaiskasvatusta koskeviin strategioihin ja että muiden hallinnonalojen strategioissa tuetaan tätä tavoitetta. (*ks.* *http://www.edu.fi/julkaisut/keke.pdf*)

- Kansallisen kestävän kehityksen strategian, KULTU-ohjelman sekä Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategian linjausten merkityksestä kunkin hallinnonalan tai kunnan strategioihin ja toimintaohjelmiin keskustellaan laajasti, esimerkiksi ministeriöiden ja niiden alaishallinnon johtoryhmissä. Valtionhallinnossa kartoitetaan, ovatko eri hallinnonalojen ja kuntien strategiat ja ohjelmat linjassa kestävän kehityksen strategioissa esitettyjen linjausten kanssa. Varmistetaan, että hallinnonalojen strategioita ja ohjelmia päivitettäessä edellä mainittujen strategioiden linjaukset otetaan huomioon.

- Ministeriöihin nimetään **kestävän kehityksen yhteyshenkilöt/koordinaattorit**, jotka huolehtivat kestävää kehitystä koskevien asioiden koordinaatiosta oman hallinnonalansa sisällä. Yhteyshenkilöt osallistuvat Suomen kestävän kehityksen toimikunnan kokouksia valmistelevan verkkosihteeristön työhön, mikä takaa tiedonsaannin ja –vaihdon eri hallinnonalojen kesken ajankohtaisista kestävän kehityksen kysymyksistä kansainvälisesti, alueellisesti ja kansallisesti.

- Ministeriöiden ja niiden alaishallinnon johtoa kannustetaan huolehtimaan, että kestävän kehityksen kysymyksiä käsitellään läpileikkaavasti johtoryhmien ja muiden strategisten työryhmien työssä. Tarpeen mukaan ministeriöihin perustetaan erityinen sisäinen **kestävän kehityksen virkamiestyöryhmä tai -verkosto**, joka voi tukea yhteyshenkilöiden työtä sekä kestävän kehityksen politiikan jatkuvuutta ja johdonmukaisuutta.

2) Kuntia kannustetaan laatimaan kestävän kehityksen ohjelmat ja sisällyttämään kestävän kehityksen linjaukset kuntastrategioihin sekä verkostoitumaan paikallisesti ja alueellisesti

- Kuntia kannustetaan laatimaan ja päivittämään kestävän kehityksen ohjelmia hyödyntämällä Aalborgin sitoumuksia ja muita kuntien toteuttamien parhaiden käytäntöjen kokemuksia. Kestävän kehityksen toimikunnan alue- ja paikallisjaosto konkretisoi omassa työssään keskeisiä kestävän kehityksen tavoitteita alue- ja paikallistasolla sekä tarvittavia kannusteita kestävän kehityksen edistämiseksi kunnissa.

- Kuntia rohkaistaan perustamaan kestävän kehityksen verkostoja maantieteellisesti tai toiminnallisesti läheisten kuntien välille sekä kuntien ja muiden alueellisten ja paikallisten toimijoiden välille.

3) Julkisen hallinnon organisaatiot toteuttavat kestävää kehitystä omissa arkitoiminnoissaan sekä työ- ja toimintaympäristössään

- Vuonna 2005 hyväksytyssä KULTU-ohjelmassa on asetettu tavoitteeksi, että valtion ja kuntien organisaatiot sitoutuvat **toimintansa ja hankintojensa ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyyden** jatkuvaan parantamiseen. Lisäksi tavoitteena on, että kestävien hankintojen osuus julkisista hankinnoista kasvaa vuosittain. Näiden tavoitteiden toimeenpano on käynnistynyt. Ympäristöministeriön ja kauppa- ja teollisuusministeriön vetämä Kestävien hankintojen (KeHa) työryhmä laatii vuoden 2007 loppuun mennessä toimintaohjelman julkisten hankintojen viherryttämiseksi.

Ministeriöt ja niiden alaishallinto sitoutuvat toimintaohjelman tavoitteisiin ja mm. laativat hankintastrategioita, jotka painottavat kestävän kehityksen näkökulmaa. Kunnille suositellaan tutustumista valmistuvan toimintaohjelman suosituksiin ja sen selvittämistä, miten suosituksia voidaan toimeenpanna omassa organisaatiossa. Julkisten hankintojen ympäristövaikutusten lisäksi tulee selvittää myös hankintojen sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset.

- Luomukeittiökeskuksen (nyk. EkoCentria) vuonna 2006 aloittamassa lähikeittiöhankkeessa on pyritty edistämään **kestävästi tuotettujen elintarvikkeiden** osuutta julkisissa hankinnoissa. Maa- ja metsätalousministeriön rahoituksella toteutetussa hankkeessa tavoitteena on edistää lähi- ja luomuruuan käyttöä julkisen sektorin ammattikeittiöissä. EkoCentria on mm. tehnyt yhteistyötä kauppa- ja teollisuusministeriön ja Kuntaliiton alaisen julkisten hankintojen neuvontayksikön kanssa järjestämällä ruokapalvelupäälliköille ja muille ruokaketjun toimijoille neuvontatilaisuuksia.

  Julkinen sektori pyrkii elintarvikehankinnoissaan edistämään kestävän kehityksen periaatteiden mukaan tuotettua ruokaa sekä käyttämään alueellisten lähiruokayrittäjien palveluja. Ministeriöt, niiden alaishallinto ja kunnat tutustuvat EkoCentrian tuottamaan tietoon ja osallistuvat tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan sen järjestämiin koulutustilaisuuksiin.

- **Ympäristöjärjestelmässä** (esim. EMAS, ISO, Green Office, EcoSmart, oppilaitosten ympäristösertifikaatti) tavoitteena on toiminnan ympäristövaikutusten jatkuva parantaminen mitattavissa olevien tavoitteiden avulla. Siihen sisältyvät mm. hankinnat, työmatkat, toimistoympäristöön räätälöidyt käytännöt ja energian säästö. Ympäristöministeriössä, työministeriössä, kauppa- ja teollisuusministeriössä sekä puolustusministeriössä on selvitetty järjestelmän käyttöönoton mahdollisuuksia. Ympäristöministeriön on tarkoitus saada hallinnon ympäristöjärjestelmä käyttöön vuoden 2008 loppuun mennessä.

  Suositellaan, että ministeriöt, niiden alaishallinto ja kunnat vähentävät toimintansa ympäristövaikutuksia ympäristöjärjestelmien avulla. Teollisuudesta, ministeriöistä, kouluista ja muilta tahoilta saatujen kokemusten pohjalta eri hallinnonalat valmistelevat järjestelmän käyttöönottoa. Hyödynnetään myös EU-puheenjohtajakaudelle 2006 laadittua Valtioneuvoston kanslian opasta *Kokousta vastuullisesti* (Ks. *http://www.vnk.fi/julkaisukansio/2006/r03-08-kokousta-vastuullisesti/pdf/Kokousta_vastuullisesti_A4.pdf*).

- Valtionhallinnon työntekijöiden virkamatkasuunnitelmia laadittaessa huomioidaan **matkustamisen hiilidioksidipäästöt ja muut ympäristövaikutukset**. Ympäristövaikutuksia pyritään pienentämään ensisijaisesti matkojen suunnittelussa sekä ottamalla käyttöön video- ym. neuvottelutekniikkaa. Myös mahdollisuutta korvata valtion virkamiesten lentomatkoista aiheutuvia kasvihuonekaasupäästöjä esim. Isossa-Britanniassa ja Norjassa käytössä olevien kompensaatiomallien avulla selvitetään.

- Valtionhallinnon ja kuntien työntekijöitä kannustetaan kulkemaan **päivittäiset työmatkat julkisilla kulkuvälineillä, pyörällä tai kävellen**. Kestävää työmatkaliikkumista tuetaan tarjoamalla tiloja pyörien säilytykseen, pukeutumiseen ja peseytymiseen sekä vaatteiden kuivattamiseen. Ministeriöt, niiden alaishallintovirastot ja kunnat selvittävät mahdollisuutta hankkia organisaationsa käyttöön yhteisiä lainattavia polkupyöriä lyhyitä päivittäisiä kokousmatkoja varten. Joukkoliikennevälineiden käyttöä suositaan ottamalla käyttöön työsuhdematkalippu.

- Tulevien vuosien haasteita **työhyvinvoinnille** asettaa etenkin suurten ikäluokkien poistuminen työelämästä ja julkisen sektorin tehtävien hoito vähenevällä henkilömäärällä. Tässä tilanteessa on varmistettava, että osaamispääoma ei häviä vaan siirtyy, säilyy ja jalostuu organisaation sisällä. Kehitetään myös työelämän joustomahdollisuuksia, kuten työaikapankkiratkaisuja ja vuorotteluvapaita, jotka antavat mahdollisuuden uudistaa ammattitaitoa, säädellä työkuormitusta ja jotka saattavat viime kädessä vaikuttaa työuraa pidentävästi. Lisäksi kiinnitetään erityistä huomiota työpaikan vuorovaikutukseen sekä oikeudenmukaiseen johtamiseen ja kannustavaan esimiestyöhön.

- Työelämää kehitettäessä helpotetaan työn ja perhe-elämän yhteensovittamista ja edistetään **sukupuolten välistä tasa-arvoa** mm. palkan ja työsuhteiden pysyvyyden suhteen.

- Koska työhyvinvointi ja sen kehittäminen linkittyvät kiinteästi työhön ja sen tavoitteisiin, on Valtiokonttori laatinut julkishallinnon virastoille osaamispääomaan perustuvan **työhyvinvointistrategian** laadintamallin (Strategia-Kaiku) ns. Tanskan mallin osaamispääomaraporttiin nojautuen. Tavoitteena on sitoa työhyvinvointi osaksi organisaation toimintastrategiaa ja siihen liittyvää henkilöstöstrategiaa ja antaa johdolle ja esimiehille välineitä johtaa, seurata ja kehittää työhyvinvoinnin tilaa. Haasteena on tarkastella osaamisen, johtamisen ja työhyvinvoinnin kehittämistä samanaikaisesti siten, että ne tukevat ja vahvistavat tosiaan. Mallia on kehitetty pilottihankkeena viiden valtionorganisaation kanssa vuosina 2006 – 2007.

  Pilottihankkeen kokemusten pohjalta kannustetaan myös muita valtion-, alue- ja kuntahallinnon organisaatioita tutustumaan Kaiku-hankkeeseen ja soveltamaan sitä omalla hallinnonalallaan. Tavoitteena on parantaa työntekijöiden työhyvinvointia, työssä jaksamista, yksilön työssä kehittymistä, urakehitystä ja hyvää johtamista sekä organisaation toimintakykyä ja tuottavuutta.

- Valtion keskus- ja aluehallinnon organisaatioille laaditaan **CAF -itsearviointimalliin** (*www.vm.fi/CAF*) **perustuva kestävän kehityksen liite**. Tämän liitteen avulla julkisen sektorin organisaatioissa voidaan arvioida, kehittää ja jalkauttaa kestävän kehityksen mukaista toimintaa kaikilla organisaation toiminnan osa-alueilla: johtajuus, henkilöstö, kumppanuus ja resurssit, strategiat ja toiminnan suunnittelu, prosessit, asiakas- ja kansalaistulokset, henkilöstötulokset, yhteiskunnalliset tulokset ja keskeiset suoristuskykytulokset. Vastaavanlainen hanke on toteutettu mm. sähköisen hallinnon kehittämisestä. Liite koostuu kuhunkin osa-alueeseen laadituista esimerkkikysymyksistä, joiden avulla organisaatio voi katsoa, miten se läpi koko toimintansa edistää kestävän kehityksen tavoitteita. Hanketta ryhtyy toteuttamaan valtiovarainministeriön laaturyhmä yhteistyössä ympäristöhallinnon ja muiden keskeisten hallinnonalojen kanssa.

3) Hallitusohjelman linjauksen toimeenpanon arviointi ja seuranta järjestetään, samoin toimeenpanon vaikutusten ja kustannusten/säästöjen arviointi ja seuranta pidemmällä tähtäimellä

- Hallitusohjelman linjauksen toimeenpanoa seurataan Suomen kestävän kehityksen toimikunnassa. Toimikunta tulee tiedustelemaan valtion keskus- ja aluehallinnolta, minkälaisiin toimiin asianomaiset tahot ovat ryhtyneet. Selvitetään myös kehitys kunnissa. Ensimmäinen väliarvio käynnistetyistä ja toteutuneista toimista käsitellään toimikunnan kokouksessa syksyllä 2008. Myöhemmin seurataan myös, minkälaisia vaikutuksia tehdyillä toimenpiteillä on ollut.

- Kansallisen kestävän kehityksen strategian (2006) toimeenpanon edistymisestä raportoidaan toimikunnalle kahden vuoden välein, ensimmäisen kerran joulukuussa 2007. Arviointi on kytketty EU:n kestävän kehityksen strategian arviointisykliin. Seuraavassa, vuoden 2009 kansallisessa arviointiraportissa tarkastellaan tarkemmin myös hallitusohjelman velvoitteen toteutumista.

- Kansallinen kestävän kehityksen indikaattoriverkko kehittää indikaattoreita, joiden avulla kestävän kehityksen edistymistä valtionhallinnon ja kuntien organisaatioissa ja toimenpiteissä voidaan mitata. Indikaattoreita kehitetään yhteistyössä ministeriöiden välisen kestävän kehityksen verkkosihteeristön kanssa.

- Myös ulkopuolisen selvitysmiehen / konsultin käyttämistä kokonaisarvion laatimisessa ja kokoamisessa voidaan harkita.

Lisätietoa:

Ympäristöneuvos Sauli Rouhinen, Suomen kestävän kehityksen toimikunnan pääsihteeri, YM, puh. 050-5658394, sauli.rouhinen(at)ymparisto.fi

Ylitarkastaja Annika Lindblom, Suomen kestävän kehityksen toimikunnan sihteeri, YM, puh. 0400-143919, annika.lindblom(at)ymparisto.fi